

Моделі виборчих систем

Лекції. Змістовий модуль 3

Мажоритарна виборча система

Поняття мажоритарної виборчої системи

- Мажоритарною вважається система визначення результатів виборів, за якою депутатські мандати (один чи декілька) від округу одержують тільки ті кандидати, які отримали встановлену законом більшість голосів, а усі інші кандидати вважаються не обраними.
- Таким чином, принциповою ознакою мажоритарних систем є те, що голосування організовується і здійснюється за окремих осіб, а результати виборів визначаються в залежності від одержання окремим кандидатом (або окремими кандидатами) більшості (відносної, абсолютної чи кваліфікованої) голосів виборців.

Класифікація

Система відносної більшості

Мажоритарна система відносної більшості (або простої більшості) є найпростішим різновидом мажоритарної системи.

За нею обраним вважається кандидат, який отримав найбільшу кількість голосів виборців порівняно з іншими кандидатами.

За умови однакової кількості набраних голосів двома чи більше кандидатами застосовують процедуру жеребкування.

Перевага цієї системи у тому, що голосування відбувається в один тур і законодавство не встановлює обов'язковий мінімум участі у ньому виборців.

Її серйозний недолік у тому, що вона не дає змоги враховувати інтереси більшості виборців. Тут кандидат у народні депутати може бути обраний і абсолютною меншістю, а це вже суперечить основоположному принципу демократії: в суспільстві проводиться політика більшості, яка і враховує інтереси та потреби меншості.

Система абсолютної більшості

- Для обрання кандидата потрібно зібрати більше половини голосів виборців, тобто діє формула 50 % плюс один голос.
- Вибори найчастіше всього здійснюються у два тури. Перемогу вже у першому турі забезпечує одержання підтримки понад половини виборців.
- Другий тур голосування може відбуватися як повторно по всіх кандидатурах, так і по двох, які набрали відносно більшість голосів. Переможцем у другому турі здебільшого визначається кандидат, котрий одержав відносно більшість голосів.
- При застосуванні цієї системи, як правило, є обов'язковий нижній поріг участі виборців у голосуванні. Якщо його не досягнуто, вибори вважаються недійсними.
- Також іноді встановлюють мінімум кількості голосів, набрання яких у другому турі є теж умовою обрання кандидата.
- Головним недоліком мажоритарної системи абсолютної більшості є певна нерезультативність виборів. Найчастіше всього це помітно за великої конкуренції кандидатів. Нерезультативність системи долається двома способами: за допомогою проведення другого туру (раунду) голосування чи за допомогою альтернативного (преференційного) голосування з використанням ординального бюлетеня.
- Перевага означеної системи - в її потенційному демократизмі (вона враховує інтереси більшості виборців, хоча голоси виборців, поданих проти, знову ж втрачаються. Проведення другого туру голосування об'єктивно підштовхує близькі за політико-ідеологічними позиціями партії до блокування при збереженні самостійності кожною з них. Одержують можливість політичної самореалізації не тільки найбільші, а й середні за впливом партії.

Система альтернативного голосування

- Виборці голосують за одного кандидата, але вказують при цьому порядок своїх переваг для інших.
- Якщо жоден з кандидатів не отримує абсолютної більшості при першому підрахунку,
- Той, що отримав найменшу кількість голосів, виключається зі списку.
- Отримані ним голоси передаються кандидатам, виділеним відповідними виборцями в якості других переваг.
- Цей перерозподіл голосів у відповідності з альтернативними перевагами продовжується доти, поки один з кандидатів не набере абсолютної більшості голосів.
- Метою системи альтернативного голосування є максимальне наближення числа виборців, яких насправді представляє цей депутат, до більшості виборців, що голосували.
- Відповідна система зберігає за собою диспропорційність представництва : прихильність меншості до того чи іншого кандидата продовжує ігноруватись, і відповідна партія не одержує представництва від даного округу.
- Водночас система альтернативного голосування не допускає одержання більшості парламентських місць партією, яка не спроможна забезпечити собі другі преференції прихильників інших партій.

Мажоритарна система кваліфікованої більшості

- Обраним вважається кандидат (або список кандидатів), які отримали певну, кваліфіковану більшість голосів виборців.
- Кваліфікована більшість встановлюється законодавством, і як правило, перевищує більшість абсолютну.
- Ця система застосовується зовсім зрідка у практиці виборів.

Система єдиного одночасного голосу

- Ця система застосовується на президентських виборах за одномандатними округами в Уругваї та Гондурасі.
- Поєднуючи в собі принципи проведення первинних виборів американського зразка (primaries), з одного боку, та всезагальних виборів – з іншого, дана система застосовується в ситуаціях, коли від партій виставляється по декілька кандидатів.
- Переможцем стає той кандидат від партії, що випередила інших, який набрав більше голосів ніж інші кандидати від цієї партії.

Поліномінальні мажоритарні системи

система єдиного
голосу, що не
передається;

система відносної
більшості з
кумулятивним
голосуванням;

система єдиного
голосу, що
передається.

Позитивні риси мажоритарної виборчої системи

- Найвагомішою перевагою розглянутої виборчої системи є навіть не її простота, а тісний зв'язок між виборцями та їх депутатом незалежно від партійної приналежності останнього.
- Депутат, обраний за системою відносної більшості може присвячувати себе значною мірою проблемам виборців і при цьому навіть вступати в суперечку з нормами, зумовленими своєю партійною приналежністю, а також брати на себе роль захисника своїх виборців від бюрократії та несправедливості.
- Також в ідеалі мажоритарна виборча система розглядається як засіб забезпечення стабільного ефективного правління, сприяє встановленню поміркованого уряду.

Висновок

Мажоритарна виборча система є найдавнішою виборчою системою. Вона витримала випробування часом і досі вживається у багатьох країнах.

Вважається, що така система сприяє успіху на виборах великих і впливових партій, забезпеченню стабільності уряду.

З іншого боку, опоненти мажоритарної системи вважають, що вона є недемократичною, так як не забезпечує відповідності між кількістю голосів, отриманих партією в межах країни та кількістю депутатських мандатів.

Оскільки за умов застосування цієї системи важливо перемогти в якомога більшій кількості округів, то теоретично можлива ситуація, коли партія отримує в межах країни найбільшу кількість голосів, але залишається без жодного мандата.

Пропорційна виборча система

Пропорційна виборча система: сутність, ознаки.

Пропорційна виборча система - виборча система, при якій голосування за кандидатів проводиться за партійними списками. Розподіл кандидатів між партіями здійснюється відповідно (пропорційно) до кількості голосів виборців, поданих за кожний партійний список. У 1889 р. її вперше було запроваджено в Бельгії. До 20-х рр. ХХ ст. більшість європейських країн використовували пропорційну виборчу систему.

Виборчий бар'єр

Виборчий бар'єр належить до основних методів виборчої інженерії, оскільки від його величини безпосередньо залежить, скільки політичних партій буде представляти в парламенті. Виборчий бар'єр (або загороджувальний поріг, відсотковий бар'єр) означає фіксований відсоток голосів виборців, що політична партія (або блок партій) повинні набрати на виборах для проходження в парламент. Виборчі бар'єри застосовуються для кращої консолідації парламенту, щоб обмежити присутність в ньому значної кількості дрібних політичних партій, які були б представлені одним або кількома депутатами.

Основні причини введення загороджувального бар'єру:

- не допустити в парламент екстремістські партії;
- унеможливити потрапляння в парламент партій, які отримують підтримку виборців на рівні «шуму»;
- не допустити надмірного впливу малих партій на прийняття парламентом рішень, у тому числі на формування уряду;
- уникнути надмірного фракційного дроблення депутатського корпусу;
- створити працездатні фракції у парламенті .

Різновиди пропорційної виборчої системи

За впливом виборців на розташування кандидатів у списку для голосування розрізняють пропорційні системи:

- **Жорстких списків** (виборець голосує за список партії в цілому). У виборчому бюлетені вказуються тільки назви партій, певна кількість перших кандидатів за партійним списком (Іспанія, Ізраїль, Україна).
- **Система преференцій** надає можливість виборцю голосувати не лише за конкретну партію, а й робити помітку навпроти номеру того кандидата від цієї партії, якому він віддає свій голос (Фінляндія, Бельгія, Нідерланди).
- **Система напівжорстких списків** передбачає можливість голосування як за списком у цілому, так і визначати преференції, помітивши або вписавши прізвища одного чи кількох кандидатів (Швейцарія, Австрія, Італія).
- **Система голосування з індивідуальною передачею голосу** — виборці відзначають цифрами проти прізвищ кандидатів, в якому порядку за них голосують, ранжуючи таким чином свої особисті переваги.
- **Система панашування** — виборець має право висловитися стосовно певної кількості кандидатів незалежно від їхньої партійної належності, «змішуючи» кандидатів від різних партій. Дана система дозволяє виборцю проголосувати за партію, що йому подобається, також віддати перевагу кандидатам з інших партій. Такий різновид пропорційної системи використовується у Швейцарії та Люксембурзі, і виборцям надане право накопичувати переваги — віддавати найбажанішим кандидатам одразу декілька голосів, таким чином ранжуючи кандидатів за ступенем переваг.

Виборча квота та різні методи її визначення

Виборча квота. Величина, що визначає кількість місць, що припадає на кожен із списків при першому розподілі голосів виборців. Кількість місць, що належать політичній партії при встановленні результатів виборів за пропорційною виборчою системою.

Виборчий метр (простий коефіцієнт, квота Хейра). Це найменша кількість голосів, необхідна для обрання одного депутата. Застосовується при визначенні кількості парламентських місць отриманих політичною партією на виборах організованих за пропорційною виборчою системою (виборча квота). Полягає у розділенні загальної кількості поданих по даному виборчому округу голосів (X) на кількість мандатів, які належить розподілити (Y). $Q=X/Y$. Використовуються різні методи визначення виборчого метра, причому деякі з них пов'язані з досить складними математичними підрахунками. Закон України “Про вибори народних депутатів” (ст. 96) передбачає, що виборчий метр обраховується за методом Хейера.

Метод квот. Якщо відповідна партія отримує кількість голосів рівну виборчій квоті – вона отримує мандат. Партіям належить стільки мандатів, скільки разів квота поміщається у даній кількості голосів. Сама квота визначається як результат поділу, причому чисельник є завжди тим же – це кількість голосів, відданих за партію, натомість дільник може змінюватися: якщо він рівний кількості парламентських мандатів, то мова йде про звичайний метод квот (проста квота). Якщо ж дільник формується з кількості отриманих мандатів плюс один, то маємо справу з методом Гогенбаха-Бішофа, запропонованим швейцарським професором фізики Едуардом Гогенбахом-Бішофом (1833-1910) і названим на його честь. Спосіб обрахунку квоти можна й далі змінювати, таким чином отримаємо наступні формули:

- Проста квота (квота Хейра) = Отримані голоси / Кількість мандатів у виборчому окрузі.
- Метод Гогенбаха-Бішофа (квота Друпа) = Отримані голоси / Кількість мандатів у виборчому окрузі + 1
- Модифікований метод виборчої квоти (квота Імперіалі) = Отримані голоси / Кількість мандатів у виборчому окрузі + 2

Метод дільників. Полягає у послідовному розподілу голосів, що були подані за кожний партійний список, на певні дільники. По іншому його називають методом найбільшої середньої д'Ондрта". Цей метод запропонував бельгійський математик Віктор д'Ондрт (1882 р.), згідно якого число голосів, отриманих за кожним партійним списком у виборчому окрузі, ділиться на послідовний ряд цілих чисел, починаючи з одиниці, до цифри, що відповідає числу списків. Отримані частки розміщуються у порядку зменшення. Частка, порядковий номер якої відповідає кількості мандатів, що розподіляються, є спільним дільником. Кожна політична партія дістає за списком стільки мандатів, скільки разів спільний дільник вкладається у кількість отриманих за списком голосів. Цей метод та його різновиди застосовуються в Аргентині, Бельгії, Латвії, Німеччині, Польщі, Португалії, Росії, Швеції.

Недоліки пропорційної виборчої системи

- Зазначена система загалом незрозуміла широкому колу громадян;
- Послаблюється безпосередній контакт із виборцями, деперсоніфікується голосування, особливо тоді, коли застосовується принцип партійного формування виборчого списку, за якого виборці не мають змоги змінити порядок розташування кандидатів у списку і, голосуючи за партію, «погоджуються» із запропонованим нею списком кандидатів, а партії, у свою чергу можуть включати до свого списку одіозних політиків, які не мали б шансів бути обраними за мажоритарної системи;
- Партії мають можливість «продавати» місця у своїх виборчих списках;

- Посилюється контроль партії над кандидатами (в деяких випадках партія може позбавити свого депутата мандату за «порушення партійної дисципліни»);
- Вона сприяє фрагментації політичних сил, а подекуди сприяє входженню до парламенту крайніх радикальних партій; д) міжпартійні компроміси та домовленості у передвиборний період досягаються рідко;
- Пропорційне представництво може заважати повноцінній роботі уряду, якщо він не має стабільної більшості на свою підтримку;
- При розпаді правлячої парламентської коаліції і неможливості створити нову проводяться дострокові вибори, а це, у свою чергу, викликає апатію серед виборців і сприяє абсентеїзму;
- При наявності великої кількості недостатньо впливових партій, партії, які подолали виборчий поріг, нерідко отримують дві третини - три чверті голосів виборців, але при цьому розподіляють усі 100% місць у парламенті, що нерідко викликає суспільне обурення;

Переваги пропорційної виборчої системи

- Система практично не допускає втрати голосів і є математично точною, вона враховує увесь спектр суспільних інтересів і забезпечує парламентське представництво меншості (звісно, за винятком тих партій, які не подолали виборчий поріг);
- Пропорційне представництво надає громадянам більшу свободу вибору і тим самим підвищує інтерес до суті політичних проблем; в) у парламенті встановлюється чітко окреслена структура партійного представництва;
- Суттєво зменшуються можливості для маніпуляції голосами виборців, владний ресурс на практиці нелегко застосовувати, а деякі прийоми, притаманні мажоритарним системам, повністю виключаються (як - от явище *джерримандерінгу* або масового «переселення» виборців з одних округів до інших).

Змішана виборча система

Сутність змішаної системи

Сутність змішаної виборчої системи полягає в тому, що одна частина депутатських мандатів розподіляється на основі принципів мажоритарної системи, а інша — відповідно до принципів пропорційної системи. Представництво будь-якої політичної партії складається з суми мажоритарних і пропорційних мандатів, вибори проходять в один тур.

Мета змішаної виборчої системи полягає в тому, щоб створити правлячі більшості, забезпечити оптимальне представництво різних політичних течій і зберегти зв'язок між виборцями та обраними представниками, що не завжди можливе під час жорсткого застосування системи мажоритарного або пропорційного представництва

Різновиди змішаної виборчої системи

- **лінійне змішування**, за яким одна частина парламенту обирається за мажоритарним, а інша — за пропорційним принципом
- **структурне змішування**, сутність якого полягає в обранні однієї палати парламенту за мажоритарною виборчою системою, а іншої — за пропорційною

Переваги змішаної виборчої системи

- дозволяє формувати професійний парламент, склад якого відображає співвідношення політичних сил у суспільстві;
- зміцнює політичні партії, оскільки частина депутатів обирається на пропорційній основі. У сучасному демократичному суспільстві політичні партії створюються для участі у виборах, а не для проведення виховної роботи з населенням;
- зберігає спадкоємність старої і нової політичних систем, підтримуючи політичні традиції, оскільки використання мажоритарної виборчої системи зберігає шанси на створення стабільного однопартійного уряду;

Змішана система долає недоліки і пропорційної, і мажоритарної систем.